

RELIGION AS A REGULATOR OF SOCIAL LIFE.

/Study/

Abstract: Religion as a means of social integration. Functions of Religion - Unifying, Humanistic and Moral. Characteristics and typology of religious institutions related to different religions - Judaism, Christianity (Eastern Orthodoxy, Catholicism, Protestantism), Islam, Buddhism, Hinduism, Zoroastrianism, Bahá'í, etc. Comparison and difference between Judaism and Christianity. Comparison and difference between Christianity and Islam. "Contentious" modern religions. Social charge of Indian, African, American, Chinese, Japanese and Korean religions. Analysis of the religious beliefs of the Kogi tribe - a balance between nature, land and human needs.

Author information:

Sonya Ilieva
Professor DSc, Lecturer
at "Konstantin Preslavsky" - University of Shumen
✉ sonyailievaa@gmail.com
🇬🇧 Bulgaria

Keywords:

Religion, religious consciousness, integration, world religions, Abrahamic religions, Judaism, Talmud, Tanah, Midrash, Halaha, Shabbat, Pesah, Christianity, Bible, Great Schism, Reformation, Counter-Reformation, Jesuit Order, Denunciation, Confession, Catholicism, Conflict, Confirmation, Orthodoxy, Orthodoxy, Qur'an, Sunni, Shi'ite, Alevi, Sufi, Kharidji, Yiddish, Wahhabism, Shariah, Jihad, Arabic, Bahá'í, Mormonism, Samaritans, Druze, Rastafarians, Buddhism, Dharma, Nirvana, Karma, Zen, Lama, Hinduism, Jainism, Sikhism, Zoroastrianism, Avesta, Mandanism, Anemism, Yoruba, Santeria, Kandomble, Voodoo, Confucianism, Daoism, Olmecs, Toltecs, Mayas, Incas, Aztecs, Shintoism, Kami, Matsura, Origami, Shamanism, Shaman, Scientology, Homo Novos, Jehovah's Witnesses, agnosticism, atheism, mysticism, Occultism, Esotericism, Cult, Cogi, Earth Balance, Harmony, Chaos.

1. Дефиниране на религията като средство за социална интеграция

Един от най-трудните проблеми на Социология на религията е определянето на същността на явлението на религията и мястото на религиозното съзнание сред другите форми на духовна ориентация на човека в света. Много изследователи на проблема са убедени в невъзможността за универсална дефиниция на религията, която да обхваща цялото разнообразие на специфични форми и видове религиозни вярвания. *За обществото като цяло, религията действа като мощно средство за социална интеграция, за сближаване на хората, тъй като споделените вярвания придават смисъл на техните съвместни дейности* [4], [5]. В социален план, религията се осъществява като специална обществена институция - църквата, в ранните етапи - точно както на Съюза на вярващите, а по-късно (в почти всички религии) - техническа структура, обединяваща хора, по-специално посветена на свещените мистерии, и действа като един вид "посредник" между предмета на вярата и хора.

Религията има много други социално-интегрални функции, измежду които по-главните са [28]: *Обединяваща* - унифициране на емоциите, мислите и поведението, поради което тя се явява мощно средство за социална регулация, съхранение на обичаи; *Хуманистична* - насърчава чувството на любов, доброта, толерантност, състрадание, милосърдие, съвест, дълг, справедливост и др.; *Морална* - помага да се увековечи големия историко-културен опит на човечеството; опазването на творчески идеи и опит, ценности, норми на живот, морални идеали, които са необходими и на съвременното общество. Религията участва пряко във формирането на единно съзнание на човешкия род.

Религията (от лат. ез. *religio* — свещено задължение, благоговение) е форма на обществено съзнание, съвкупност и система от възгледи, нагласи и обичаи, основани на

вярата в свръхестествени сили, както и съвкупност от моралните норми, практики, ценности, институции и ритуали, съпровождащи тази система [28]. Въпросът за същността на религиозните системи е сложен и многопластов и е обект на множество дисциплини, сред които теология, социология, антропология и други области на хуманитарното знание. В процеса на развитието си повечето религии са преминали през множество етапи на развитие в рамките на отделни култури и дори в рамките на миогледа на отделни личности.

Често думата *религия* е използвана преди всичко със значението на „организирана религия“ — организация от хора, подкрепящи практиките и изповядването на определен вид религия, в повечето случаи под формата на юридическа личност. Има множество определения за понятието религия и повечето от тях се стремят да избегнат както крайната конкретика от една страна, така и безползните обобщения от друга. Някои прилагат формалистични, доктринални дефиниции, други се облягат на емпирически, емоционални, интуитивни, оценъчни и етични фактори [5].

Религиите обединяват големи групи от хора и осигуряват пътищата, по което всеки един от тях може да живее в живота си в истина и с цел. *Религиите са разширени семейства*. Те разширяват границите на семейството до племето или до родовата група, а много от тях дори разширяват по-нататък границите на племето, създавайки едно семейство от всички хора на земята, както биха казали християните, или превръщайки ги в единна общност *умма*, както биха казали мюсюлманите.

Създавайки кодекс на поведение (като етиката или закона), установявайки споделяна от общността картина на реалността, религиите дават на хората възможност да живеят уверено. Вярата е увереността, че онова, което се утвърждава от религията е надеждно. Увереността е укрепването на вярата чрез споделянето и с другите. Това означава, че хората могат да разпознават приятели от врагове и могат да разберат злонамерено ли подхожда някой към тях или не. Религиозните кодекси за разпознаване на очаквано поведение не само внасят ред в обществото, образуват често йерархични структури. Те дават на всички негови членове, включително най-бедните и непривилегированите, възможността за религиозен успех [28].

През XIX и XX век *сравнителното религиознознание* класифицира религиозните възгледи във философски дефинирани категории, наричани *световни религии*. Някои съвременни учени смятат, че не всички религии са разделени една от друга от взаимно изключващи се философии. Те смятат, че няма особен смисъл да се приписва на определени практики дадена философия и дори те да се определят като религиозни, вместо като културни, политически или обществени [24], [28].

2. Характеристика на световните религии

2.1. Авраамически религии

Авраамическите религии са монотеистични и се изповядват от повече от половината от вярващите жители на планетата. Много последователи на тези религии, отричат групирането на религиите под името авраамически, поради традиционно и фундаментално различаващи се идеи относно Авраам и по-специално Бог.

2.1.1. Юдаизъм

Юдаизмът извежда началото си от времето на *пророка Авраам* преди повече от 3000 години и се основава на еврейския канон на *Библията*, известен като *Танах*, доразвит в по-късни текстове като *Талмуд*. Бог разкрива своите закони и заповеди на *Моисей* в планината *Синай*. Той е най-старата монотеистична религия съществуваща и днес. Неговите текстове, традиции и ценности играят важна роля за по-късните авраамически религии - Християнство,

Ислям и Бахайство. Чрез своите текстове юдаизмът е оказал влияние и върху светската етика и гражданското право на Западния свят [26].

Основните принципи на юдаизма през всички времена са критикувани от различни богослови и учени. Най-популярната им формулировка са *Тринадесетте принципа на вярата, направени от МОИСЕЙ МАЙМОНИД*, учен и философ от XII век. Според него всеки евреин, който отхвърля дори един от тези 13 принципа, трябва да бъде смятан за отстъпник и еретик. Тези принципите като са пренебрегвани през първите столетия след смъртта му. На по-късен етап принципите са включени в юдаистичното богослужение, а това води до почти всеобщото им възприемане. Целият юдаизъм признава *библейския Завет между Бог и патриарха Авраам*. Приемането на божествения произход на този завет се смята за основна характеристика на юдаизма.

Основният религиозен текст на юдаизма е Еврейската библия - Танах, първоизточникът на християнския Стар завет. *Наименованието е акроним от началните букви на трите части на книгата: Тора, Невиим и Кетувим. Тората (Петокнижие)* е дадена от Бог на Моисей в планината Синай; *Невиим (Пророци)* съдържа нравоучителни пророчества; *Кетувим (Писания)* - това са останалите единадесет книги на Танах. Понякога те се подразделят на подкатегории [28].

Рабиническата литература обхваща късноантичните коментари и тълкувания от равините на религиозния закон. Към нея принадлежи **Талмуда** - запис на религиозни тълкувания на правни, етични и исторически въпроси. Той е основен източник за законодателството, обичаите и моралните ценности на юдаизма

Основните юдейски празници са:

Шабат (*покой, прекратил дейност*) - Това е седмият, последен ден от еврейската седмица - събота. На него се отбелязва седмият ден от Сътворението, на който Богси е починал след като е сътворил света за шест дни. По тази причина евреите не работят на този ден. Шабат започва в петък вечер и приключва в събота вечер. На този ден не трябва да се извършва никаква работа. Спазването на Шабат е едно от основните задължения на религиозните евреи.

Песах – С него се чества освобождаването на древните евреи от робство в Египет. По време на празника евреите нямат право да ядат обикновен хляб - *хамец* и са длъжни да консумират само хляб приготвен без тестото да престоива и без мая - *маца*. *Седер Песах* - Празничната вечеря включва: ритуал от 15 стъпки заедно с молитви

Според доклада на мозъчния тръст Институт по планиране на еврейската политика в световен мащаб евреите са около 14,2 млн. Когато към този брой се прибавят и хората с по един родител евреин и тези, които се определят като имащи частично еврейско потекло, числото доближава 16,5 млн. От тях около 40% живеят в Израел и 40% - в САЩ. Останалите 20% се намират в различни държави по света.

По данни на Националния статистически институт в началото на XX век юдейската религиозно общност в България е била съставена от над 33 000 души, а в началото на XXI век, те наброяват вече едва 1130 души (Преброяване през 2001 г.). Това се дължи главно на изселването на юдеите в създадената след Втората световна война държава Израел.

2.1.2. Християнство

Основава се на живота и учението на Господ Исус Христос от 1 век, представени в Новия Завет. Негов основен елемент е почитането на Исус като Син Божи и Месия. Почти всички християни вярват в **Светата Троица** - Бог е едно вечно същество, което съществува като три отделни, вечни, неразлъчни лица – **ипостаси: Бог Отец, Бог Син и Свети Дух** - три личности на единствения Бог. Това е доктрината за Божието триединство - и трите лица –

ипостаси имат едно божествено естество. Отец е нероден, Сина е вечно роден от Отца, Духа е вечно изхождащ от Отца [9].

*Християнството е монотеистична религия, изградена въз основата на живота и учението на Исус. Християните вярват, че Исус Христос е Месията и поради това го наричат **Исус Христос** – от старо гръцки – Спасител и Помазаник. Последователите на християнската вяра се наричат **християни**. Титлата **Месия** идва от еврейската дума *машиа* – „помазания. Като Месия, Исус е помазан да бъде управник и спасител на евреите и на цялото човечество. Той побеждава смъртта и възкръсва за живот при Възкресението. Според християнските писания, Исус се ражда от Мария, която е девица. Зачатието става не чрез сексуален акт, а свръхестествено чрез силата на Светия Дух [9].*

Според християнството, *спасението от „греха и смъртта“ е достъпно чрез вяра в Исус като Спасител, поради неговата изкупителна жертва на кръста, където той „плаща“ за нашите грехове.*

Библията е написана от хора, които са били вдъхновени от Светия Дух и поради това, това слово е непогрешимо Божие слово. Въпреки, че християните са почти напълно съгласни върху съдържанието на Библията, такъв консенсус не съществува по отношение на нейното **тълкувание - екзегезис**.

*Християнството възниква в римската провинция Юдея в средата на I век като секта в рамките на юдаизма. С името **християнин** последователите на Христос започват да бъдат наричани от нееврейските жители на град Антиохия, а първото запазено писмено споменаване на термина **християнство** е в текст на ИГНАТИЙ БОГОНОСЕЦ от около 100 година. В началото на съществуването на християнската Църква тя се оглавява от дванадесетте апостоли, най-активни от които са Петър и Павел, а след това от първите епископи, смятани от християните за наследници на апостолите. Първоначално християнството се разпространява в Палестина, а след това и в Северна Африка, Мала Азия, Близкия Изток и европейските земи на Римската империя — там главно с усилията на апостол Павел [9], [5].*

При своето възникване християните са подложени на преследване от представителите на ортодоксалния юдаизъм, които отхвърлят ученията на апостолите, а някои от раннохристиянските водачи са убити. По-масови преследвания на християните започват от страна на римските власти, след като през 64 година те са обвинени от император Нерон за предизвикването на големия пожар в Рим. Според християнската традиция по това време са убити апостолите Петър и Павел. Преследванията продължават и през следващите десетилетия и са прекратени трайно едва с Медиоланския едикт на император Константин I от 313 година. С времето християнството привлича и по-образовани последователи, които от средата на 2 век започват да пишат теологични и апологетични текстове, защитаващи тяхната религия. Император Константин полага усилия за уеднаквяване на християнските учения, измежду които най-важните са: *Първи Никеийски събор* от 325 г. – осъжда арианството и утвърждава Никео-цариградския символ на вярата; *Ефеския събор* от 431 г. – обособяване на несторианството; *Халкедонския събор* от 451 година – утвърждава се монофизитството, към което остават лоялни по-голямата част от патриаршиите на Александрия, Йерусалими Антиохия [9].

През Средновековието римският папа започва да се превръща в политическа фигура и църквата навлиза и в продължителен период на мисионерска дейност и разпространение на християнството сред различни народи – германски, келтски, славянски. По идея на *Свети Бенедикт* се създават манастири и така поставя началото на множество ранни книжовни центрове към тях. От VII век мюсюлманите завземат християнски територии в Близкия Изток, Северна Африка и Пиренейския полуостров, което довежда до потискане на християнството и множество военни конфликти, сред които Кръстоносните походи, Реконкистата и войните

срещу турците. *Папа Григорий I* провежда коренна реформа на църковната администрация. В началото на 8 век *иконоборството*, подкрепяно от някои източни църкви и няколко последователни императори, се превръща в спорен въпрос, докато е осъдено от *Втория Никейски събор през 787 година* [9].

През 1054 г. **Великата схизма** довежда до най-голямото разделение на християнската църква – на Западна (Католическа) и Източна (Православна) част [9].

На запад през XI век някои стари катедрални училища започват да се превръщат в **университети**, първоначално преподаващи богословие, които по-късно включват в програмата си медицина, философия и право, превръщайки се в предшественици на днешните академични институции. Двата най-големи ордена, *Францисканския* и *Доминиканския* са основани съответно от свети Франциск и свети Доминик и изиграват важна роля в развитието на големите европейски университети. През този период разцвет достига църковната архитектура с изграждането на големите романски и готически катедрали.

Реформацията и *Контрареформацията* са свързани с промените в геополитическия обхват и интензивността на военните действия в Европа през XVI – XVII век.

Реформацията се свързва с името на **МАРТИН ЛУТЕР 1517 г.**, който се противопоставя на индулгенциите. Утвърждава се основната му идея, че духовенството и църквата не се явяват посредник между човека и Бога - човек достига спасението на душата си не чрез църквата и нейните обреди, а с помощта на вярата, дадена от Бог. Така реформата отхвърля догмата на калотическата църква за посредничество между човек и Бог, като същевременно признава Свещеното писание – Библията, за единствен авторитет в областта на религиозната истина. Към Мартин Лутер е отправено искане за отказ от учението му, на което той не се съгласява. Издаден е едикт за неговия арест, изгарянето на произведенията му и конфискация на имотите на последователите му. Лутер е спасен от високопоставен негов последовател.

Контрареформацията използва разнообразни средства като религиозни ордени – инквизицията, цензурата, дейността и и др. за утвърждаването на ортодоксалния католицизъм. Особено важна роля в борбата срещу реформацията е създаването на **йезуитския религиозен орден** през 1540 г.с папска була. Създател на този орден е **ИГНАСИО ЛОЙОЛА**. Орденът поддържа много тесни връзки с папата. Характерни черти на ордена са: желязната дисциплина и безусловно подчинение на заповедите на висшестоящите; утвърждаване в обществото и разширяване на своята членска маса чрез възпитанието и дипломатията; възпитанието на подрастващото поколение в дух на ортодоксалния (единствен) католицизъм; стремеж към проникване във всички слоеве на обществото и главно в управляващият елит, като целта е тяхното подчиняване на волята и целите на ордена е католическата църква. Осъществяване на плановете на папската политика в борба с ересите и утвърждаването на католицизма. Процесът на нарастване на членовете на йезуитския орден го наричат *улавяне на души*. Най – често йезуитите подготвят за свои неравностни членове сираци. Първоначално орденът се обосновава в италианските държави, Португалия, Испания, наследствените владения на Хабсбургите – Австрия, Бохемия (Чехия), Унгария. Техни мисионери енергично проповядват колониите.

През целия период на **идейна борба на католици и протестанти** активно участва и *държавно политическия елит на Европа*.

В началото на XXI в. съществува многообразие от вярвания (доктрини, учения) сред различни групи, които наричат себе си „християни“. Понякога тези групи се означават с термина **деноминации** (най-често на запад, **изповедания** или **конфесии** на изток), въпреки, че много групи отхвърлят този термин поради теологични (богословски) съображения. Друг начин за класификация е въз основа на различните традиции, с които се представят основните исторически прилики.

Основните направления на християнството са:

1. Католицизъм, чиято църква се оглавява от римския папа и обединява Западната църква и 22 източнокатолически църкви. Римо-католическата църква е най-голямото единично църковно тяло, което включва западната църква с латински обред и източните католически църкви — с над *1 милиард кръстени членове общо*. Включва църквите, признаващи **върховенството на римския папа - *primus inter pares*** (първи сред равни). Като повечето християнски църкви тя се обявява за продължител на първоначалната църква, основана от дванадесетте апостоли след смъртта и възкресението на Исус Христос. Св. апостол Петър загива мъченически в Рим и е пръв папа, защото нему Исус казва "Ти си Петър (камък - от гр. ез.) и на този камък ще съградя Църквата си"), а епископите са наследници на първите апостоли. Римокатолицизмът приема и добавката „и Сина“ ("**филиокове**", *filioque* – от лат. ез) - учение за произлизането на Светия Дух не само от Отца, но и от Сина Божия. Православната църква не приема тези учения като противоречащи на Библията.

2. Православие (ортодоксия - от гр. „правилен“). Това е едно от най-разпространените вероизповедания на планетата (3-то по брой хора), наброяващо приблизително 225 милиона члена. Нейните последователи смятат единствено Православното Християнство за права вяра и считат църквата си за Единната, Свята, Съборна и Апостолска църква, основана от Исус Христос и Неговите апостоли. Църквата се състои от няколко автокефални единици, различни по географски и национален белег, но единни в богословско отношение. Всички те признават първите седем Вселенски събора и споделят пълно общение, както и специфични доктрини и традиции. Православието е масово разпространено в Беларус, България, Гърция, Грузия, Етиопия, Молдова, Румъния, Русия, Сърбия и Украйна. Многочислени православни общности има в някои страни от Близкия изток, както и в Западна Европа, Северна Америка и Австралия, където последователи на православното учение са предимно потомци на имигранти от страните с традиционно православие.

Православната догматика се развива и формулира в рамките на борбата срещу различни обявени за ереси учения: Арианство - според него Бог Отец на практика не е Бог, а е творение и има същия произход като всички твари; Несторианство - въприема Исус като обикновен човек, който само по мистичен начин е свързан с Второто лице на Светата Троица. В тази връзка те наричат Дева Мария, чиято девственост не подлагат на съмнение - „човекородица“; Монофизитство - макар и да приема Исус Христос за Богочовек твърди, че в него е изявена една единствена природа – Божествената; Монотелитство - отрича съществуването на човешка воля у Исус; Иконоборство - отрича почитането на светците и съответно на техните изображения, откъдето е и названието; Нехалкедонски църкви – това е отделилото се крило от Православието в средата на I век, като днес имат последователи главно в Азия и Североизточна Африка.

3. Протестантство [8]. Отделя се от Римокатолическата църква след Реформацията от XVI век и се подразделящо на множество деноминации. Точният брой на протестантите не е сигурен, отчасти поради трудността с това, коя деноминация попада в тази категория, но изглежда невъзражаемо твърдението, че *протестантизмът е второто по големина направление по брой членове* (след римо-католицизма) в световен мащаб.

То стои по-далеч от православието. Свързано е с: непочитане на иконите; съкращаването на броя на тайнствата; идеята за спасение само чрез вяра; опростяване на богослужението; неприемане авторитета на древните църковни писатели.

Християнството е най-голямата религия в света. Според различни източници нейните последователи варират от 1,5 милиарда до около 2,3 милиарда. То е преобладаваща религия в Двата Американски континент, Европа, Филипините, Океания и големи части от Африка. Нараства бързо в Азия — особено в Китай и Южна Корея. Също популярността му расте в Северна Африка.

Според преброяване на населението в България от 2010 г. – НСИ, в началото на XXI в. християните в България са над 6,5 млн. души [19].

2.1.3. Ислям

Основава се на учението на главния ислямски пророк Мохамед от 7 век. В исляма има множество поднаправления, най-значителните сред които са сунизма и шиизма. В буквален превод **ислям** означава *подчинение на Бог* от семитския трибуквен корен „с-л-м“ и базирано на глагола **аслама** - *приемам, подчинявам се.* Той е монотеистична авраамическа религия, основана на Корана и Сунната [7].

Коранът (*четиво, лекция, в по-широк см: декламиране*) [3] е смятан от последователите за буквално слово на единствения Бог - *Аллах*. Отделните части на Корана са събрани по времето на първия халиф Абу Бакр. Проучвания показват, че Коранът не се е променил съществено от VII век насам. Коранът е разделен на 114 глави - **сури**, които съдържат общо 6236 стиха - **аяти**. Коранът се концентрира не толкова върху правните ограничения, колкото върху моралните напътствия и е смятан за основен източник на ислямските принципи и стойности. Коментирането и тълкуването на Корана се нарича **тафсир**. Според мюсюлманите Коранът е идеален само в оригиналната си форма, а преводите са несъвършени, поради което те се разглеждат само като коментари на Корана, интерпретации на неговия смисъл. *Оригиналът на Корана на арабски език се нарича Мухаф.*

Сунната е описания на учението и дейността на пророка Мохамед.

Според мюсюлманите ранните свещени книги, като Таурат - Петокнижие и Инджил-Евангелие, са частично изкривени и изопачени – в тяхната интерпретация, в буквалния им текст или и в двете, докато Коранът е най-правилната свещена книга.

Последователите на исляма, наричащи се **мюсюлмани**, смятат своята религия за завършена и универсална форма на първичната монотеистична религия, разкривана и по-рано в различни времена и места, включително пред пророците Адам, Авраам (Ибрахим), Моисей (Муса) и Исус (Иса). Вярващите трябва да демонстрират това, като се покланят на Аллах, следват заповедите му и избягват политеизма [7].

В българския език често, особено в исторически план, мюсюлманите се наричат мохамедани, като този термин се използва просто като синоним на мюсюлманин. Самите мюсюлмани намират обаче тази дума за неуместна, понякога дори за обидна, тъй като според тях учението на исляма не води началото си от Мохамед като създател на религията. *В исляма се приема, че божествената религия, дадена на първия човек - Адам, е именно мюсюлманската религия*, която в превод от арабски означава **мирната религия** и че това е било и учението, дадено на Авраам, Моисей и Исус. Мохамед е последният от тази родствена верига на многобройни Божии пратеници и се счита за най-великия от пророците, възвестили Бога.

Основни направления в исляма са [7]:

Сунити (*Ахл ас суна - Последователите на Суна*) - най-многобройното вероизповедание, носител на неговата автентична (ортодоксална) традиция. Във външните форми за сунитите е характерно обрязването като знак за съпричастност към Божия закон. Според сунитите всеки човек може да познае пътя във вярата ако следва изискванията на Суна и примерът на Мохамед.

Шиити (Шийат Али - Другарите на Али) също смятат себе си за потомци на автентичното предание, но възлизащо към зетя на пророка Мохамед - Али. За шиитите потомците на Али са носители на истинското предание и са по-достоверни от тълкуванията на сунитските теолози. Най-многобройни са шиитите в ран, Ирак и Азербайджан. Голяма шиитска общност населява и Ливан. *Шиитските общности в Турция и на Балканите са известни като алевии*. Последователите на Али смятат, че обикновеният мюсюлманин не може да разбере исляма и се нуждае от водач, който може да бъде само от рода на Пророка.

Други ислямски религиозни общности/секти са [7], [10]: *Суфии или суфити* - мистици, търсещи центъра на познанието не във външното откровение, а във вътрешното преживяване; *Хариджитите* - отделили се от главните направления заради вярването си, че е допустимо на халифа, ако последният не се придържа към Шариата; *Ибадизъм* - едно от разклоненията на хариджизма, който е основното вероизповедание в Оман, но е разпространен също в Източна и Северна Африка; *Уахабизъм* – изповядва се в Саудитска Арабия и е една от най-крайните и радикални ислямски секти.

В традиционното ислямско богословие Бог стои извън възможностите на човешкото разбиране и хората не трябва да си го представят в конкретен образ, а да му се покланят като на напълно абстрактна сила.

Основни ислямски вярвания [10]:

Ангели – те не притежават свобода на волята, напълно са отдадени в службата си на Аллах и нямат физически и материални нужди. Ангелите са навсякъде: на земята, на небето и около нас. Всеки ангел изпълнява отредените му задължения. *Ангелите, които наблюдават и записват постъпките на човек са два* и се намират от лявата и отляганата му страна.

Пророци - те са посредниците между Аллах и човечеството. Пророците предават на хората посланията на Аллах. За тази важна задача Аллах избира най-достоините сред вярващите. Техните постъпки са пример за хората. *В Корана се споменават имената на 25 от пророците, измежду които са тези, споменавани и в християнството:* Адем (Адам), Нух (Ной), Ибрахим (Авраам), Муса (Моисей), Давуд (Давид), Сюлейман (Соломон), Яхя (Йоан Кръстител), Иса (Иисус), Мухаммед (Мохамед) - най-великият и последният пратеник на Аллах и последният от пророците

Шерият (Правилен път) - Това е съвкупността от предписания, стоящи в основата на религиозния, моралния и обществен живот на мюсюлманите. В повечето страни, където ислямът е доминираща религия, шериятът стои в една или друга степен в основата на държавното законодателство.

Джихад (Усилие) - Задължение за всеки вярващ мюсюлманин. В ранните години на исляма се възприема буквално - като война срещу неверниците. Но още преди IX век, т.е. преди религиозните войни, свързани с Кръстоносните походи, *Голямото медресе в Кайро препоръчва свещената война, да се разбира като война, която вярващият води вътре в себе си*. Джихадът, в буквалния смисъл „да се води война”, има строго определени граници и в тях със сигурност не влиза убиването на невинни жени и деца, което напротив е забранено от Корана.

Ислямът се дължи на внушенията на АЛЛАХ предадени на Пророка Мохамед. Мохамед е роден през 570 г. след Христа в Мекка – днешна Саудитска Арабия. *През 610 година след Христа започва предаването на откровения от Аллах към Мохамед чрез меляикето – ангел (архангел) Джебраил – Гавраил*. Той поема Пророчеството на четиридесет годишна възраст [21].

След VII век, на основата на исляма бурно се развива науката и изкуството. Учени като Авицена и Авероес, поети като Омар Хаям и Фирдоуси, намират почва за развитие именно в религиозната среда на исляма. Именно във връзка с тази среда се *забранява изобразяването на хора и животни, смятайки това за идолопоклоничество*. Затова и в култовото изкуство

живописата и скулптурата имат предимно *декоративен характер*. Извън религиозния култ, но в пряка връзка с религията, на базата на исляма се развиват по уникален път литературата, архитектурата и художествените занаяти. Под термина *ислямско изкуство* в изкуствознанието се разбира изкуството на мюсюлманските народи. Така възниква терминът *арабеска*, станал нарицателен тъкмо за подробна разработка на орнаменталния детайл.

В днешно време разпространението на исляма е преди всичко свързано с миграцията. Със своите около 1,57 милиарда вярващи или 23% от населението на Земята *ислямът* е втората по разпространение религия след християнството, а според някои оценки най-бързо разрастващата се [10].

Ислямът е преобладаващата религия в Близкия Изток и Северна Африка, както и в големи части от Азия и Субсахарска Африка. Значителни мюсюлмански общности има в Китай и Русия, както и на някои от Антилските острови. Около 13% от всички мюсюлмани живеят в Индонезия, най-голямата предимно мюсюлманска държава.

В България мюсюлманите са около 580 хил. души, според Преброяване на населението от 2010 г. – НСИ [19].

Ислямът сам по себе си е мирна религия и като такава не може да стои зад постъпките на някои свои радикални последователи, даже когато те се аргументират именно с нея.

2.1.4. Бахайство

Бахайството, наричано от последователите му *бахайска вяра*, а понякога и според бахаите погрешно - *бахизъм*, е религиозно учение, основано през XIX век в района на днешен Иран, *от персиеця Бахаулла - Славата Божия*. Изповядващите я се наричат *бахайи*, като за тяхната численост има различни данни от 300 хил. до 800 хил. души. В някои научни статии броят им е даден за около 6 милиона души в над 200 страни по целия свят.

Бахайството изповядва съществуването на един Създател Бог и единството на цялото човечество [8]. Отхвърля троичността на Бога според християнството. Човечеството получава знания посредством пратеници, назовавани *Проявления на Бога*. Бахаулла е най-скорошният, най-прогресивният, но не и последен от Божиите пратеници. Той се обявява за дългоочакван учител на всички народи и твърди, че е дошло времето Бог да даде Ново Откровение за обединението на света, равенството на хората и изграждането на епоха на вечен мир и справедливост.

Свещените за бахаите места се намират на *хълма Кармел* в град *Хайфа* и имението Бахджи близо до град Акка в Израел. Засега са изградени молитвени домове на Бахаите по един във всеки континент. В техните храмове се четат и пеят само молитви. В средата на XIX век новата религия учение започва бързо да се разпространява в Персия особено сред висшата класа от персийски произход. Управляващите съзират опасността и предприемат силови и жестоки мерки. След вдигнатия бунт през 1844 г. бахаите са обкръжени в крепост в планинския масив Елбрус и водачите им са избити с хитрост. И до днес бахайството е най-гонената религия в шиитския Иран. Потомците и последователите на Бахаулла разпространяват ученията на новата вяра, която през XX век става световна религия.

От 1963 г. делата на общността се ръководят от Световния дом на справедливостта - колективно управително тяло избирано на всеки 5 години от Националните съвети на бахаите по света. Известен бахай е румънската царица Мария, чийто дворец с каменен трон могат да се видят в Балчик [8], [28].

Според Годишния справочник на “Енциклопедия Британика” за 2003 г. бахаите по света през 2002 г. са били 7 406 000. Друга, по-съвременна информация за броя на бахаите не е налице.

В България Бахайски общности се намират в София, Пловдив, Благоевград, Стара Загора. Няма достатъчно достоверна информация за броя на българите, изповядващи бахайство. Религията е официално регистрирана в България.

С авраамическите религии се родяват и някои други религии, като например:

Мормонизъм – Учение, създадено през 30-те години на XX век, в САЩ, според което след смъртта си Исус Христос се установява на Американския континент заедно с апостолите си и изгражда там своята църква. Мормоните приемат само своята църква и смятат да реформират останалите църкви. Практикуват природосъобразен живот, многоженство и извършват т.нар. „кръщение на мъртвите” [22].

Самаритяни – Те са етнорелигиозна група, която възниква в древна Палестина около града Самария, откъдето произлиза името им. Юдейска секта, която има ограничен брой представители в два града – Холон (Израел) и Ноблус (Палестина). Те не приемат Талмуда, а признават само Тората.

Друзи – Религиозно-етническа, реформаторска общност в някои страни от Близкия Изток, отделила се от традиционния ислям и наричаща себе си монотеисти. Друзите вярват, че фатимидският халиф Ал-Хахим, който властвал над Египет (985–1021), смятан от много други за доста чудат, е обединителят на мюсюлманите и държителят на ислямската сила по онова време [22].

Растафарианци – религия, която възниква през 30-те години на XX век на о-в Ямайка. Група островитяни опитват да избягат духовно от потискащата ги социална система. Техният култ, наречен растафарианство, бързо прераства в религия на онеправданите и лишените от право на собственост. В планинските части на източна Ямайка възникват лагери на растафарианците. Там последователите на това ново движение водят духовен живот и се отдават на изкуството. Растафарианците признават, че тяхната религия съчетава идеи и схващания от Юдаизма и Християнството и че корените на тези две религии са в Египет и отхвърлят лицемерието на съвременната църква. Марихуаната била обявена за "растение на мъдростта". Духовните водачи на растафарианците проповядвали пушенето на трева по време на религиозните церемонии и твърдели, че на гроба на Соломон били открити стръкове от растението. Растафарианците търпеливо очакват "Деня на страшния съд", когато ще настъпи така жадваната справедливост [22].

2.1. Индийски религии

Тези религии водят началото си от Индийския субконтинент. Сред общите за повечето от тях концепции са дхарма, карма, прераждане, мантра.

Будизъм

Будизъм [14], [15] означава *Учение на Пробудения* (от санскрит) и е религиозно-философска система - **дхарма**, обхващаща разнообразни традиции, вярвания и практики, основани на учението, приписвано на **Сидхарта Гаутама - Буда**. Той живее и проповядва в източната част на Индийския субконтинент по времето между VI и IV век пр.н.е. Той споделя своите прозрения, за да помогне на хората да се освободят от страданието, причина за което е **невеществото - авидя**.

Сидхарта Гаутама – Буда е роден принц преди около 3 века. Кралството на неговото семейство било разположено при южната граница на днешен Непал. Независимо от усилията на неговите родители да отстраняват всичко неприятно от ползрението на бъдещия Буда, след 29-та си годишнина, при тайно излизане от палата си, видял страданието той стига до прозрението, че всичката слава и охолство, с което бил обкръжен, са преходни и че старостта и смъртта са съвсем естествена част от ежедневието. До тези прозрения Сидхарта стигнал след като

медитирал в продължение на седмица и в деня на неговия 35-ти рожден ден *достигнал просветление - Нирвана и се превърнал в Буда*. След това посветил живота си на разпространяване на своето учение, защото *според него всяко човешко същество може да постигне такова освобождаване от страданията и да изживее истинската природа на ума така, както той е уснял* [14], [15].

Различията между будистките школи се отнасят до точния характер на пътя към нирвана, до значимостта и каноничността на различни учения и текстове и особено до свързаните с тях практики.

Макар будизмът да остава най-популярен в Азия, днес той има последователи в целия свят, като в зависимост от дефиницията за принадлежност към него *броят на последователите му се оценява на поне 350-500 милиона души, утвърждавайки се като една от големите световни религии* - на 4 място. Будизмът продължава да разширява своето влияние и да привлича нови последователи, като в последните години преживява силно развитие в страните от Западния свят.

В началото на XXI век, будистите в България са 1 042 души, според данни на НСИ Преброяване на населението 2010 г. [19].

Индуизъм

Той е сборно понятие, описващо сходните философии на вайшнвизма, шиваизма и други свързани течения. Той не е монолитна религия, а група от независими религиозно-философски направления, споделящи някои общи черти. Разпространен е главно в Индия. Той е третата най-разпространена религия в света след християнството и исляма с около 1 милиард последователи, приблизително 828 милиона от които живеят в Индия. Индуизмът не е единна религия, а представлява система от местни вярвания. Той е политеистична религия [22].

Един от основните принципи на индуизма е понятието карма – означаваща *действие, влияние, причина-последствие, съдба*. Сродно и дълбоко свързано понятие с тази идея е и понятието дхарма. От философска гледна точка понятието *карма* е аналог на понятието причинност в западната философска традиция;. Този процес още известен и означаван с понятието *реинкарнация* или *прераждане* [22].

Джайнизъм

Основава се на ученията на Паршва (9 век пр.н.е.) и Махавира (6 век пр.н.е.). Разпространен е главно в Индия.

Тази религия не допуска вреди за всички живи същества и се основава на самоусъвършенстването водещо към вечно блаженство. Ако душата благодарение на това самоусъвършенстване е преодолела телесната си обвивка то тя е достигнала *нирвана* [22].

Сикхизъм

Това е монотеистична религия, основана през 15 век от *гуру Нанак* и неговите последователи в Пенджаб. сикх е религиозен последовател, който вярва в един Бог — Сат Гуру Истинския учител, следва сикхиските Гуру, които разкриват Неговото учение и който вярва в *свещената Амрита* - еликсирът на безсмъртието, светена подсладена вода, която се използва в обряда на въвеждането в сикхската общност на посветените [22].

2.3. Ирански религии

Това са древни религиозни направления, преобладаващи в Иран преди неговата ислямизация. Днес последователите им са ограничени малцинства, главно в Близкия Изток.

Зороастризм

Зороастризмът се основа на учението на пророка *Зороастър* (*Заратуштра* или *Заратуштра*, от персийски) и възниква. Възникнала вероятно през 6 век пр.н.е. в Иран, като постепенно става една от най-влиятелните религии в света. В основата на религията стои и борбата между доброто и злото [27], [17].

Според зороастризма създателят на света *Ахура Мазда* е изцяло добър и от него не произтича никакво зло. Злото произтича от *Ахриман* (Ариман), като *злото* - *друдж* се стреми да унищожи творението на Ахура Мазда - *аша*, а доброто се стреми да го запази.

Зороастризмът се основава на *Авеста* (*Светото писание*)- книга със стихове, написани от самия Заратуштра на древния Гатико-авестийски език, много близък до санскрит. Състои се от стихове, наречени *Гати*. В тях Заратуштра проповядва, че има само един бог - Ахура Мазда, който е в постоянна връзка с хората и света, създадени от неговите характерни качества.

Зороастрийците вярват, че след смъртта човешката душа се съди от Бога по това дали е вършила повече добро или повече лошо по време на земния си живот. Тези, които са вършили повече добро отиват в това, което Заратуштра нарича просто "добро съществуване" или рай, а тези, които са избрали лошото, отиват в "лошо съществуване" или ад. Зороастризмът пръв дава морално измерение на живота след смъртта.

В различни източници броят на зороастрийците е посочен около 130-190 хиляди души, като най-голям е броят им в Индия [22].

Няма достатъчно достоверна информация колко са зороастрийците в България.

Мандаянизъм

Монотеистична гностична религия, макар и силно повлияна от иранския дуализъм. Името ѝ произтича от *манда* – *знание*. Мандейците описват Аврам, Моисей и Исус като лъжепророци. Мандейците смятат Йоан Кръстител за най-благородния посланик на Бога.

Главната цел на мандейската религия е спасението на душите - *хишумта* или духовете - *мана*. Вярва се, че небесният свят изпраща посланици или помощници, които подкрепят хората в този процес. Сърцевина ѝ е *избавлението на душата от тленното тяло и физическия свят*. След смъртта тя напуска плътта и започва дълго и опасно пътешествие през седемте или осемте места за задържане - *планетарните сфери*, които са свързани с царството на тъмнината. Тук се задържат и измъчват грешниците и немандеите, а самите мандеи преминават, за да бъдат претеглени на везните на Абатур – божеството, което мери с везните човешките прегрешения.

Религията обхваща около 65 000 последователи, които живеят главно по долините на реките Тигър и Ефрат в Ирак и в югозападен Иран [22].

Няма достоверни данни за мандейци в България.

Язданизъм

Наименованието на тази религия произхожда от от кюрдски – *yazdān*, които означава *достоеен за преклонение*. Тя включва отделни няколко групи кюрди, чиито религиозни възгледи са силно повлияни от исляма, но включват и множество предислямски елементи. Предполага се, че е основна религия на кюрдите до приемането от тях на исляма през X-XVI век. Язданистите са турски алеути и те се дистанцират от пророка Мохамед и неговото учение. Те вярват, че цикличната природа на света и прераждането са еднакви процеси. Според тях има седем цикъла на живот във Вселена. Шест от тях са вече се случили, а седмият се развива още.

Язданистите не поддържат нито едни от стълбовете на исляма, не посещават джамии и нямат собствени такива. Те вярват в прераждането.

Понастоящем язданияма географски е разположен в Анадолска Турция, Сирия, Ливан, Източен Ирак и Западен Иран. Някои техни представители се намират в Израел и Армения [22].

2.4. Африкански религии

Това е категория религии, обхващаща всички религиозни практики в Африка преди навлизането там на исляма и християнството, като например:

Йоруба

Тя обединява в себе си вярвания и представи на африканския народ йоруба, населяващ части от Нигерия, Бенин и Того. Включва *богове - ориша, полубогове и духове*. Божествата ориша са около 1700 на брой и са подредени в структура, наподобяваща политическата и социалната структура на йоруба. Според йоруба светът е създадена отвърховното божество Олорун (Ол-Орун), но въпреки управлението над божествените и човешките свята се осъществява от Обатала. Тъй като светът е създаден за четири дни, а на петия си почива, то йорубската седмница се състои от пет дни, като всеки е посветен на някое божество. Много от божествата са покровители на селищата, племената и родовете. Боговете създават хората от земя и им вдъхват живот, но кралският род и кралската власт водят началото си от боговете [22], [24].

Сантерия

Тя е продължение на религията на Йоруба и се разпростира в областите, където днес се намират държавите Нигерия и отчасти Бенин. В основата на религията стои *ебо - дар, жертвоприношение*. Различните ебо могат да включват свещи, плодове, сладкиши, други вещи или извършване на постъпки, които могат да бъдат признати от боговете. По време на гадаене жреците могат да поискат любим плод или блюдо, или могат да помолят човека да се вслуша в даден съвет. Понякога могат да поискат той да се откаже от пиенето или други вредни навици, или да носи определено бижу, да се посвети на религията и т.н. Животинска жертва се изисква само в сериозни ситуации като болест или голямо нещастие [22], [24].

Кандомбле

Тази религия представлява афро-бразилска религиозна традиция, в основата на която стои *поклонение на духа Ориша*, свързано с различни видове материална и духовна човешка дейност, от различни аспекти на битието. Религията е широко разпространена главно на територията на Бразилия тъй като това е религия на африканските роби, насилствено докарани на Южно-американския континент. Думата *Кандомбле*, от йорубски означава *обичаи на черните хора*. Има и други преводи като: *ударни инструменти* или *възхваляване, молба*. Религиозните церемонии на кандомбле много напомнят други африкански ритуали – вуду и сантерия – и те са свързани с молби към божества свързани с жертвоприношения. Последователите на кандомбле смятат, че изтинско оздравяване се постига, когато човек се слее с Ориша при култова церемония. А за тона се прави жертвоприношение, обикновено на гълъб [22], [24].

Вуду

„*Водоо - голям дух*” се появява в Хаити през XVI в., по време на френското колониално робство. Африканци от различен етнически произход биват закарани в Хаити, като селскостопански роби като им се забраняват да практикуват собствената си религия и им се налагат Католичеството. Но те го използвали Католицизма за прикритие. Използвали неговите символи, но се покланяли на своите божества. Робите включили различни аспекти на Християнство в религиозните си традиции. Те вярвали в съществуването на един Бог, в живот

след смъртта и в помощта на *духовни същества - Лоа. Вуду е религия на болните и слабите*. Чрез нея се показва уважение към бедните, болните, слабите, сираците и др.. Свещеността на човешкия живот се охранява от *табута и ритуали*. Уважава се достойнството на човека, неговата съдба и индивидуалност. *Грехът* се възприема както в лично, така и в обществено измерение. Уважава се достойнството на човека, неговата съдба и индивидуалност. Общото във всички религиозни обреди във *Вуду е използването на барабани и танци*. Участниците в церемонията пеят песни за Лоа и Африка, която се приема за свещена земя. На церемонията се отслужва ритуал за Лоа и за умрелите предци. Лоа могат да обладаят участник от церемонията. Жизнената енергия от даровете захранват Лоа. *Разликата между вуду магията и традиционната черна магия* е голяма въпреки, че целят едно и също. Черната магия причинява болести или смърт, а вуду магията причинява прорязваща болка, но без видима телесна повреда. Според легендите вудуто се изпълнява чрез статуетка от глина, пластилин или плат на този, който искате да нараните [22], [24].

2.5. Американски религии

Те включват вярванията на ацтеки, инки и май.

Религиозни вярвания на Ацтеките

Ацтеките винаги са вярвали, че около тях има зли и добри богове. За да поддържат силата на добрите богове те са извършвали жертвоприношения, като най-често в името на боговете са принасяни военнопленници. Но за особено важни свои ритуали пред олтара на боговете са принасяни ацтеки-войни, които в името на народа си са приемали доброволно тази си съдба.

Главен бог за ацтеките е бил Богът-слънце – Уицилопочтли („колибри“). Според техните вярвания доброволците – войни при жертвоприношенията са се прераждали в колибрита.

Жреците са били на особена почит сред хората. За да осигурят приемственост на своята дейност те са откривали религиозни училища – *калмекас*. Но най-важната им дейност е свързана с това да предсказват кои са най-подходящите дни за започване на война, за кръщаване, за начало и край на селскостопанските дейности.

Ацтеките са вярвали, че човечеството е минало през пет цикъла, като определяли, че се намират в последния – петия цикъл на света или т.нар. от тях „пето слънце“. Страхували са се, че в края на този цикъл светът ще бъде погълнат от вечен мрак и „шесто слънце“ няма да настъпи. Това ще бъде краят на Вселената, който по никакъв начин не може да бъде спряен, но човечите с действията си могат да го забавят [13].

Религиозни вярвания на Инките

Главен бог на инките бил Богът на слънцето – Инти, който имал свой голям празник Капак Раями. Този празник се провеждал два пъти в годината – в най-краткия и най-дългият ден в годината. На този ден се правело жертвоприношение на бяла лама, за да се измоли благоразположението на Инти.

Мястото на тяхната столица – Куско, според инките им било посочено от техния върховен бог – Инти. А техният владетел, който бил почитан като бог се наричал Сапа Инка.

Измежду многото богове, които инките почитали бил и бог Виракоча [13].

Религиозни вярвания на Маите

Върховен бог на маите бил Ицамна или Гущеров дом. Той е почитан като покровител на небесата, земята и подземния свят.

Изработен от маите календар отмервал тяхното време, като годината се състояла от 365 дни, в които имало и 5 религиозни дни, които жреците стриктно спазвали.

Жреците, които отговаряли за цялостния религиозен живот имали определена йерархия и субординация. Те изисквали принасянето на човешки жертви в името на своя върховен бог. Те изисквали също така от народа си нещо като пости – за външно очищение и публично изповядване на личните прегрешения.

В обществото на маите усърдно са се почитали предците им, като осоено значение се е обръщало на починали свои вождове и жреци [13].

(Вж. и следващата Лекция № 8 *Култура и цивилизации*)

2.6. Китайски религии

Практикуват се от китайци по целия свят, не само в страната Китай.

Конфуцианство

Религията и учението е наричано от китайците „жу дзя“ - школа на книжовниците.

Създадено от КОНФУЦИЙ като учение, прераствало в една от големите световни религии, то има голям успех тъй като то доразвива древните китайски закони и принципи, като сред тях най-важни са обожествяването на императора и огромна почит към предците. Извън всичко това тази религия издига за свой основен принцип справедливостта, етиката, морала и управлението на Китай.

„Жен“ означава хуманност, която се постига по пътя на собственото самоусъвършенстване на всеки член на обществото. Тя се изгражда по пътя на стриктното спазване на определени норми, които са по посока на демонстриране на уважение към по-възрастните и високопоставени в йерархията на китайското общество, родителите и заявяване на вежливост и уважение към всички останали хора [8].

Даоизъм

Социалното учение даоизъм, превърнало се в една от основните китайски религии е създадено от ЛАО - ЦЗЪ и цели установяване на такъв начин на живот, който да те постави в хармония със себе си и света, който те заобикаля, на начин на живот, който да е в единство с природата.

Основното понятие в религията е *дао* (път, естествен ход на нещата) то е: вечно и неизменно; същността на всяко нещо, което заобикаля хората; първоизточник на всичко съществуващо, включително и на живота; вечната реалност; безтленно нещо, което е съществувало и вечно ще съществува; източник е на всичко съществуващо, но не е бог, безименна сила, движеща всички процеси в заобикалящата ни вселена и т.н.

Основни противоположности в религията са *Ин и Ян* - добро и зло, красиво и грозно, мъжко-женско, черно-бяло, положително-отрицателно. Те винаги са в заедност и не могат да съществуват едно без друго, т.е. не може да има добро без зло. Разликата между тях обаче се намира в човешкото съзнание [8].

2.7. Японски Шинтоизъм

Шинтоизмът е древна японска религия, която се появява около 500 г. пр. н.е. В Япония е традиционната религия, но в продължение на векове се практикува успоредно с навлизането на будизма в страната през VIII век. Тя няма посочен създател или конкретни писания, по които се развива, но е дълбоко вкоренен в традициите и живота на японците. Наименованието на тази религия произхожда от японските думи *шин тао* – *пътят на боговете*. Тя е свързана главно с обожествяване на природата, култ към плодородието, правене на магии и почитане на герои.

Боговете в шинтоизма се обозначават като **ками** и те са свещени духове, които могат да приемат формата на явления или наблюдавани обекти от хората в живота, например -вятър, дървета, реки е др. След като хората умрат те също стават ками и близките им ги почитат като **ками на рода**.

Някои особености на шинтоистките традиции: в религията няма абсолютни добро и зло;

моралът на религията се базира върху всичко, което облагодетелства групата - това е коренът на прословутия **японски колективизъм**; някои ками стават божества на различни японски кланове, хората пък са деца на ками;

светилищата са място за поклонение към камите и около тях се провеждат своеобразни *фестивали* – **мацури**, чрез които на камите се показва външния свят; **оригамите** – *хартиени птици* са изработвани от японците за късмет и щастие и те се окичват около светилищата и др.

от шинтоизма произлизат стари форми на архитектурата, древни изкуства като театър **Но**, калиграфията и др.

В Шинтоизма има различни течения измежду които: *Кушицу Шинто* – Императорски шинтоизъм; *Минкан шинто* – Фолклорен шинтоизъм; *Джинджа шинто* – Храмов шинтоизъм.

В Япония шинтоизмът е обявен за религия със статут, равен на всички други вероизповедания в страната. Но японците са причастни в преобладаващата си част именно към тази религия поради това, че тя е носител на националната традиция. Приета е *доктрина за шинтоизма като коренно свързан с националната идентичност на японците* - **кокутаи шинто** и в този смисъл той е типична национална религия. Принадлежащите към шинтоизма японци са около 100 млн. Според изследване, проведено в Япония в края на ХХ век (през 1998 г.), 44,7% от населението на страната заявява своята принадлежност към шинтоизма [24].

В Япония към началото на ХХI век има над 100 000 шинтоиски светилища.

2.8. Корейски шаманизъм

Той е силно повлиян от будизма и традиционна религия в Корея. Но той не е кодифициран в стандартна форма. Наименованието идва от **Muism** - *Mugyo*, религия на Му и **Sinism**, *Shingyo*, също религия на боговете. Шаманизмът обхваща разнообразни на местни религиозни вярвания и практики на корейския народ.

Вярата в един свят, обитаван от духове е най-старата форма на Корейския религиозен живот, датиращ от праисторически времена. Шаманизмът има своите корени в древните култури, датиращи преди 40 000 години. **Шаманът** е бил известен като *магьосник, мистик и същевременно поет*. Това, което го отличава от други лечители или свещеници, е способността му да се движи по своя воля **в транс**. По време на транс, душата на шамана напуска тялото си и пътува до други области, където духове го ръководят. Шаманът търси изцеление на много нива - физическо, психическо и духовно. Работата на шамана се основава на цялостен модел на взаимодействието на индивида с околната среда, вътрешния и външния свят. Душата се счита за място на живот, където пребивава същността на човека - жизнената енергия и всяко физическо заболяване е неразривно свързано с болест на душата. Заболяване на ума има своите корени - първопричина в душата.

Шаман в Корея е известен като муданг или тангол. Ролята муданг изпълнява обикновено жена, която действа като посредник между духовете, боговете и хората. Шаманите се стремят да постигнат добро състояние на хората, лекуват болести, изгонват лоши духове или умилостивят боговете. Те насочват духа на починал човек, до по-високи сфери.

Корейския шаманизъм се стреми да разреши човешките проблеми чрез среща на човечеството и духовете [24].

3. „Спорни” съвременни религии Сциентоложка църква - Сциентология

Буквално от английски ез. тази религия означава *наукология*. Това е *система от религиозни вярвания и философски идеи, основана вСАЩ от писателя Лафайет Роналд Хъбард през 1952 г.*, който се интересува от способностите на човешкия разум. През 1950 г. неговите проучвания биват публикувани под името *"Дианетика. Модерната наука на умственото здраве."* Днес тази книга носи заглавието *"Силата на мисълта върху човешкото тяло."* През 1954 г. в САЩ регистрира църква под името Сциентология.

Учението на Хъбард е доста сложно и затова той издава свой речник. Според Хъбард първото нещо, което човек трябва да разбере, е: *"Ти не си човек, ти си тетан"*. **Тетан** (*thetan*) е духовно същество, което съществувало около 300 трилиона години. То пребивавало в различни тела и след като те умирали, влизало в друга форма на живот.

Според Сциентологията всеки минал живот има неестествени преживявания, наречени енграми, прилепнали към телата като кърлежи. Именно енграмите са причина индивидът да е в конфликт с обществото и да не може да се приспособи към живота. Ето защо енграмите трябва да бъдат открити и премахнати. Това се извършва чрез "прослушване" по време на организирани от Хъбард скъпоструващи (понякога десетки хиляди долара) курсове. След "изчистването" последователите се намират в състояние на ДТ – действащи тетан нива (ОТ, Operating Thetan Levels), които са 8 на брой. Намиращите се в това състояние могат да контролират себе си, материята, енергията, пространството и времето.

Хъбард твърди, че довършва делото на Буда на Запад. Той отхвърля християнското учение за Бога и смята, че има много богове, някои от които са по-висши от другите. Сциентологията има за цел да подпомогне духовното извисяване на индивида до степен, когато той сам ще осъзнае съществуването и природата на "Върховното същество". Човек не може да бъде лош и покаянието е унизително. Спасението е човек да се освободи от прераждането, т.е. от цикъла, включващ живот и смърт. *Следващото след тетана еволюционно ниво е т.нар. хомо новос – богоподобен човек.*

В рамките на сциентологичната организация съществуват "Служба за специални въпроси" и Отряд "Проект Рехабилитация". Първата структура изпълнява всякакви секретни поръчения, давани от висшето ръководство на сциентолозите, в това число: следене, домогване до лични данни, оказване на психологически и финансов натиск, предизвикване на семейни проблеми и др. Според данните, втората структура представлява средство за принуда и манипулиране на членове на организацията, които са проявили съмнение в учението.

През 1996 г. сектата подема скъпоструваща рекламна кампания, като изпраща екземпляри от книга за историята и дейността си до всички библиотеки, сенатори и до множество възлови институции и медии. Известни "звезди"-сциентолози, като Том Круз, Джон Траволта и други, са също активни пропагандатори. Настоящи членове на сектата са съпругата и дъщерята на Елвис Пресли - Присила Пресли и Лайза Мари Пресли, а сред бившите сциентолози са Патрик Суейзи, Шарън Стоун, Рики Мартин и др.

Начални опити са направени през 1991 и 2001 г. за регистрация в България на сциентологията като вероизповедания или като сдружение. След отказа на Дирекция по вероизповеданията и повторен безуспешен опит през 2004-2005 г. няма данни за пропаганда или практическа дейност от страна на чуждестранни мисионери на Сциентологията или на нейни последователи в страната [28].

Свидетели на Йехова

Свидетели на Йехова (Jehovah's Witnesses) е името на религиозно движение, основано през 1876 г. в САЩ и придобило сегашното си име през 1931 г. Самоопределят се за истински

християни. Свидетелите на Йехова не признават Троицата, разделението на свещеници и миряни и други, вярват че Бог има име - Йехова, а Исус Христос е Негов син, не приемат кръвопреливане и не празнуват рождени и именни дни.

Организацията на Свидетелите на Йехова е известна с евангелската си проповедна дейност. По данни на самата организация, към 2011 г. *по света има над 7,7 милиона активни Свидетели на Йехова*. Регистрирани са в много държави от Европейския съюз, САЩ и други страни. По данни на Свидетели на Йехова под 1% от населението на САЩ, Бразилия, Мексико, Германия, Франция, Италия, Япония, Конго, Нигерия и Филипините са членове на организацията. В миналото и днес Свидетели на Йехова получават забрани в много държави по целия свят да развият дейност.

Организацията *Свидетелите на Йехова е създадена през втората половина на 19 век в Алегени (Пенсилвания, САЩ), днес е част от Питсбърг, като малобройна група за изучаване на Библията от Чарлс Тейз Ръсел.*, а до края на XIX век подобни групи се създават и в околните щати, като същевременно се основава „*Сионското библейско и трактатно дружество Стражева кула*“. Така от първоначален състав 50 души съставът им в началото на XX век многократно се увеличава. През 1931 година *дружеството официално приема името Свидетели на Йехова*. Започва да излъчва свои радиоемисии на различни радиостанции, които към 1933 година достигат 403 броя. По време на Втората световна война Свидетели на Йехова са забранени или преследвани в много държави, заради спазвания от тях политически и национален неутралитет.

Поради принципите на Свидетели на Йехова да не изпълняват военна служба, да не почитат държавните символи, да не приемат кръвопреливане и други в отделни периоди от съществуването си получават *забрана да извършват дейност в редица държави*. През 1918 година литературата, разпространявана от Свидетели на Йехова, е забранена в Канада, а в периода 1941-1943 година членовете и са поставени извън закона. По време на Втората световна война Свидетели на Йехова са преследвани в САЩ, Австралия, Нацистка Германия, Великобритания и други европейски държави. Тоталитарните режими в Източна и Централна Европа, включително Испания, след Втората световна война също забраняват Свидетелите. Днес Свидетели на Йехова са забранени в Китай, части на Африка, някои бивши Съветски републики, Сингапур и други. Опити за забраната на организацията има в Русия и други страни [24].

4. Основни понятия, свързани с религията

Агностицизъм (от гр. ез. „не, без“ и „знание“). Виждане, че съществуването или несъществуването на свръхестествени същества, в частност Бог е нещо, което остава завинаги неизвестно и непознаваемо. То има различни тълкувания, в зависимост от сферата на употреба, но *общо взето се използва за да означа скептицизъм и съмнение по отношение на дадено твърдение*. Във философски и теологичен смисъл съществуването на Бог, богове или божества е или неизвестно, или е поначало непознаваемо [22].

Атеизъм. Представлява светоглед, убеждение, което изключва съществуването на каквото и да е свръхестествено същество - божество, дух, нематериални сили или задгробен живот. Терминът *атеизъм* (на фр. ез: *athéisme*, от *athée*, което означава атеист, на гр. ез. *атеос* – *безбожен*) в буквален превод означава *без вяра в който и да е бог*. Атеизмът отрича и наличността на други свръхестествени реалности от всякакъв вид, които нямат своето обективно основание в материята и не се подчиняват на законите на природата в тяхното взаимодействие. *Заедно с отричането на безсмъртната душа атеизмът не признава и личното безсмъртие. Битието на отделния човек е само миг битието на цялото човечество*

Тъй като атеизмът не признава религиозните норми като източник на морал, често атеистите са обвинявани в аморалност. Според последните един морален и нравствен човек постъпва правилно доброволно, по вътрешна необходимост и убеденост, а не по заповед на Бог и не с цел да избегне страшното наказание. Според атеистите не атеизмът, а религията подтиква към насилие, особено срещу тези от друга вяра [8].

Публикувани статистически данни показват, че: 1. Като цяло тенденцията е на намаляване на броя на вярващите с увеличаване на образованието; 2. Налице е корелация и между коефициентът на интелигентност и образованието и тя също е обратна - колкото по-голям е интелектът, толкова по-малка е религиозността.

Данните от Националното преброяване на населението в Република България от 2011 г. показват, че от приблизително 7,4 млн население 272 264 нямат религиозна принадлежност или не изповядват никаква религия 409 898 [19].

Мистицизъм - Схващане, според което познанието за Бог може да бъде придобито само чрез пряк личен опит. Такава мистична връзка е осъществима за всеки човек, за което единственото изискване е „пречистване“ на сърцето, което в началото на човешкия живот е изпълнено с неприемливи чувства като невежество, смут, омраза, завист и т.н. [5].

Окултизъм (от лат.ез. *occultus*- скрит, покрит) - общо наименование на група разнородни мистични течения. Те постулират съществуването на нематериална реалност, която има собствени принципи, неподвластни на физичните закони и определящи ги.

Езотеризъм - В много случаи окултизмът и езотеризмът се определят като синоними. В определени научни среди окултизмът се приема със скептицизъм и се определя като лъженаука [5].

Секта (от лат.ез. *secta*) - *организирана религиозна група или организация*. Представлява малка религиозна група от хора, която се е отделила от по-голяма и вече установена религия. Сектите имат много общо с религията, от която са се отделили, но същевременно имат разлики в доктрините, които изповядват. От социологическа гледна точка понятието секта не носи реално съдържание. Според теолозите сектите се отличават с традиционализъм, консерватизъм и желание за връщане към религиозна чистота — такава, каквато я разбират членовете ѝ. Според теолозите сектите се отличават с традиционализъм, консерватизъм и желание за връщане към религиозна чистота — такава, каквато я разбират членовете ѝ. В повечето от европейските езици думата *секта* има негативно значение и тя се използва в смисъла на *опасна* религиозна секта. В този смисъл често се използва и думата „култ“. В някои държави, например Белгия, правителството публикува списък на сектите, за да предупреждава родителите за опасността от тях. Според критиците на тази политика, сектите в списъка всъщност са части от признати в други държави религиозни деноминации, например *Онус Деу*. От гледна точка на законодателството, понятието „секта“ е лишено от правна стойност поради твърде разтегливия му и субективен характер и липсата на реални критерии за определянето му [8].

Деноминации - големи, установени религиозни групи [1].

Култ - за разлика от *сектата*, е религиозна група, чиито вярвания според представителите на "традиционните" религии са нови и рязко отличаващи се от тези на обществената среда [1].

5. Религиозните вярвания на племето Коги – уникален поглед върху човешката цивилизация

Социалната общност на племето Коги е съставена от около 12 000 души, разположени в 28 селища на Сиера Невада, в Колумбия. едно от малкото незасегнати от Християнската религия в Южна Америка. Те традиционно избягват контакти с други хора до 1998 г., когато допускат до себе си журналиста Алън Ерийра и пред него присъздават историята, живота и

вярванията си. След него те постепенно се отварят за други цивилизовани контакти, което се оказва пагубно за тях. Земята на Когите наистина се намират в самото сърце на Земята – там денят и нощта са по 12 часа, там се съчетават всички природни зони и мястото е един малък модел на света.

До Когите никога не стигала Християнската религия, но те нямат нужда от друга религия за да живеят в хармония с Архитекта – Космоса - Природата. Основните им вярвания за света, който ги заобикаля се състоят в следното:

- Светът е свързан със **сътворяването на Малкия и Големия брат**. Малкият брат (злото) бил опасен и немирнен и затова бил прокуден от Сърцето на Земята и бил пратен в изгнание по чужди земи, а на Земята останал Големия брат (доброто).

- Свършекът на света ще дойде с пълното, повсеместно настаняване на Малкия брат и чудовищата му - машините в земите на Сиера Невада. Стане ли това, ще започне линеенето на земята.

- **Хората са създадени да бъдат градинари на Земята**. Те трябва да се грижат за света. Човек не е някакъв излишен израстък на планетата Земя. Тя се нуждае от него, както майка от децата си. И докато хората обмислят световните проблеми, изхождайки от позицията, че са проблема - израстък, ги грози самозатриване, самоизтръгване, което е противоестествено.

- **Равновесието е священо**. То е естествения ход и основното състояние, в което трябва да съществуваме. Когато някой поиска да прави глинени съдове, той се обръща към майките, които гадаят и се допитват за отговор. Ако получат одобрение, желяещият взема пръст - плътта на Земята, с което дебалансира силите на това място и затова трябва да възстанови равновесието като сложи на нейно място камъни или цветя. Желяещият трябва да пости, се въздържа от сексуален контакт, да се уедини, за да пази живителната си сила. Когато всичко е готово, желяещият да твори глинени съдове ще се отдаде на едномесечно майсторене на съдове, които в крайна сметка ще носят хармония и ще имат добро излъчване

Майките-старейшини на Когите казват, че проблемът е не в човека сам по себе си, а в отношението му и поведението му към света. **Човек трябва да осъзнае, че е решението, а не проблема**. Ние не само физически, но и ментално, с умовете си въздействаме на Алуна – Сърцето на земята. Всяка случка има склонността да неуравновесява живителната сила на Алуна и затова дори след минимална промяна е нужна компенсация, нивелиране на силите. Ако на личностно ниво не успеем да бъдем в хармония със себе си, това води до нарушаване на хармонията в света. Тогава силата има опсани последствия. Затова Когите предупреждават, че ще се изправим пред куп болести, срещу които не позанваме лек. Когато някой човек заболяе, майките-старейшини го лекуват като го разпитват и се стремят да разберат коя е причината за излиането му извън равновесие.

Когите казват, че **съвременният човек няма представа как се твори хармонично и затова всичко, което прави, носи заряд на обърканост и хаос**. Те се стараят, доколкото им стигат силите, да поправят всичко, което белия човек е изкривил, да пазят здравето на света. Но докато доскоро те самите били изключително здрави - средната продължителност на живота била 90 г. и всичко растяло с необикновена скорост, но след инвазията на цивилизованите хора по техните земи вече са на лекарства и антибиотици, изпращани им от различни международни организации [26].

В заключение следва да се отрази следното:

1. Цялото разнообразие на специфични форми и видове религиозни вярвания са по посока сближаване на хората, тъй като споделените вярвания придават смисъл на техните съвместни дейности.

2. Религията участва пряко във формирането на единно съзнание на определено човешко общество.
3. Религиите обединяват големи групи от хора превръщайки ги в единна общност.
4. Религиозните кодекси за разпознаване на очаквано поведение внасят ред в обществото.
5. Няма значение как се казва богът в една религия или какво е наименованието на самата религия – всички те организират живота на човешкото общество около морални ценности, които са регулатор на обществения живот.

References:

1. **Adams, S.**, Religiите po sveta, Softpres, Sofia, 2008
2. **Bozhkov, B.**, Hristiyanskata tsivilizatsia i katolitsizmat, izd. Petar Beron, Sofia, 2005
3. **Byukay, M.**, Bibliyata, Koranat i naukata, Glavno Myuftiystvo na RB, Sofia, 2009
4. **Veber, M.**, Sotsiologia na Gospodstvoto i Sotsiologia na Religiyata. Sofia, UI "Kl. Ohridski", 1992
5. **De Lobyе, P.**, Sotsiologia religioznogo fenomena, Rossiyskiy gosudarstvennyy gumanitarnyy universitet, Moskva, 2000
6. **Dikens, Ch.**, Zhivotat na Isus Hristos, izd. Ekslibris, Sofia, 1998
7. **Evstatiev, S.**, Religia i politika v arabskia svyat: islyamat v obshtestvoto, izd. Iztok-Zapad, 2012
8. **Eliade, M.**, Istoria na religioznite idei i vyarvania, v 3 toma, 2009
9. Istoria na hristiyanstvoto, pod red. na Alen Korben, izd. Riva, Sofia, 2008
10. **Karahasan – Chanar, I.**, Razhdaneto na Islyama i Arabskata ekspanzia, izd. Lik, Sofia, 2010
11. **Karachiviev, V.**, Religiyata: neynite koreni, izd. Zharava, Sofia, 2005
12. **Lekov, T.**, Religiyata na Egipet, izd. Iztok-Zapad, Sofia, 2007
13. **Mardsan, D.**, Religiyata i amerikanskata kultura, izd. Planeta 3, Sofia, 2002
14. **Nidal, L.O.**, Buda i lyubovta, Sofia, 2009
15. **Nidal, L.O.**, Kak stoyat neshtata. Zhiv podhod kam Buda i budizma v savremennia svyat. Sofia, 2002
16. **Nitsshe, F.**, Zalezat na kumirite, izd. Zahariy Stoyanov, Sofia, 2004
17. **Nitsshe, F.**, Tay reche Zaratustra, izd. Letera, 2004
18. **Nitsshe, F.**, Zalezat na bogovete ili kak se filosofstva s chuk v raka, izd. Hristo Botev, Sofia, 1992
19. NSI, Prebroyavane na naselenieto 2010 g. – Naselenie spored etnicheski sastav i maychin ezik, <http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/2/2/R9.aspx>
20. **Richis, D.**, Bibliyata, izd. Zahari Stoyanov, Sofia, 2005
21. **Sardar, Z., Malik, Z.**, Predstavayame vi Mohamed, izd. Apostrofi, Sofia
22. **Smart, N.**, Religiите po sveta - ot vaznikvaneto im do savremennite sektii, izd. Planeta 3, Sofia, 2000
23. **Solovyev, S.**, Chto takoe ateizm? - Novyy bezbozhnik, № 1, iyuny 2001
24. **Teylar, Ch.**, Raznovidnosti na religiите do dnes, izd. Kritika i humanizam, Sofia, 2005
25. Uchenieto na Buda, sb. Budistki tekstove, izd. Prozorets, Sofia, 1989
26. **Bulbulia, J.**, Are There Any Religions? An Evolutionary Explanation. // Method & Theory in the Study of Religion, 2005
27. **Goodstein, L.**, Zoroastrians Keep the Faith, and Keep Dwindling. // The New York Times, 2008
28. **Lash, N.**, The beginning and the end of religion, Cambridge University Press, 1996